KAIN A ÁBEL

Původ materiálu
Štěpán Hájek
Pořadí v lekci
3

Žalm: 10,13-14a — *Smí svévolník znevažovat Boha, říkat si v srdci: "Ty nic nevypátráš"? Ty však vidíš trápení a hoře. Shlédneš a vše vezmeš do svých rukou.*

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **příběh** nevypráví "předurčující prehistorii", ale **modelově řeší základní lidské situace**, se kterými se musí vyrovnávat každá generace znova. Zároveň - v rámci posloupnosti biblických vyprávění o člověku - má samozřejmě svůj význam, že v Bibli (či SZ) se tu poprvé objevuje vztah mezi bratry, hřích a pod.

- **sourozenci a jejich jména** (v. 1-2): ještě mnohokrát se ve SZ vyskytnou "základní skladebné dvojice", z nichž jeden má přirozeně silnější postavení (prvorozený Ezau, Efrajim, dětmi obdařená Penena apod.), zatímco druhý je odsouzen do role outsidera (Jákob, Manases, Chana). A právě na tuto přirozeně danou přednost a prvotnost Hospodin nedá a v klíčovém okamžiku "dává přednost" odstrčenému a přehlíženému.

Jména obou bratrů tuto jejich roli v příběhu jen podtrhují: do Kaina jsou vloženy nepřiměřené naděje - on je viděn jako záruka budoucnosti - jemu, prvorozenému, je uložen matkou program být zárukou další budoucnosti rodiny. Ábel (Hebel) znamená Pára, Opar, Nicka, Bezvýznamný (souvisí s pojmem "marnost" - viz Kaz 1,2). V očích matky nemá pro další budoucnost rodiny žádný význam. Platí to i o jejich povolání - zemědělec Kain má jaksi "automaticky" (především v pohanském pohledu) větší životní jistotu, než potulný pastevec Ábel. A přece právě jeho Hospodin "vyznamenal" svou přízní, když přijal jeho oběť.

- **"na Kaina a jeho oběť neshlédl"** - Hospodin především není povinen respektovat konvenční lidské dělení na důležité a bezvýznamné. Další důvod sděluje i kritická Hospodinova otázka: "Což nepřijmu i tebe, budeš-li konat dobro?" Tato otázka naznačuje, že Kainova zemědělská oběť měla fungovat jaksi samosebou, bez ryzího vztahu k bližnímu. Ani jeden z bratří není ovšem předem určen k vyvolení či zatracení.

- **Hospodinu jde o dobrou budoucnost i pro Kaina**. Proto se ho ptá (v. 6). *Otázky* předem varují: k čemu tvoje rozlícení povede? Upozorňuje Kaina, že se dostal do situace, kdy na něj zákeřně číhá hřích. "Hřích je tu vykreslen jako šelma číhající před domem, v němž bydlím. Hřích je *síla*, která chce člověka ovládnout. Sílu, přirovnatelnou k nebezpečnému číhajícímu zvířeti, může člověk víry *ovládnout*. ... Hřích je tedy něco *temného*, s čím se musí člověk tvrdě porvat." (M. Balabán, Hebrejské člověkosloví, Protestant 94/4, str. 10)

- na Boží promluvení **reaguje člověk** víc než "výmluvným" činem - *vraždou.* Ač se v celém příběhu říká "Ábel, bratr jeho (či tvůj)", Kain ho nevnímá jako bratra ale jako konkurenta, jehož je potřeba se zbavit. K takovému pohledu na spolučlověka dochází právě tam, kde vládne hřích. A tento pohled neprolomí ani Boží otázka po bratru (v.9).

- **vrcholem příběhu** ovšem není bratrovražda, ale dosvědčení, že nefalšované pokání a Boží *odpuštění* má větší váhu než neodvratný absolutní trest. Ani úkladná bratrovražda nemusí být důvodem k trestu smrti. Hrůzný čin člověka pronásleduje, nekajícímu platí prokletí (v. 11). Ale Kainovi, rozpoznávajícímu kajícně hrůzný dosah svého činu - z něj, majitele a obdělávatele půdy, se stal štvanec - je nabídnuta ochrana - a to ve chvíli, kdy začal vnímat, že se vyloučil z lidské pospolitosti.

2. úskalí textu:

- dětem je vzdálená představa obětování jako pravidelné součásti bohoslužeb. Zdůrazněte proto, že obětování bylo pro starozákonního člověka stejně obvyklou součástí bohoslužeb jako pro nás modlitba nebo píseň. Obětí vyjadřovali svou vděčnost, že mohou dále žít. To, co prožíval obětující, vyjadřujeme dnes modlitbou či písní (oběť chval).

- v dnešní rodině je často protežované nejmladší dítě (mazánek rodiny) a tímto prizmatem se děti často dívají i na příběh o Kainovi a Ábelovi. Zdůrazněte proto, že zájem a očekávání Evy se soustředí právě na Kaina.

- nestavte proti sobě černou a bílou roli zlého Kaina a dobrého Ábela. Až do chvíle, kdy začne krize (nepřijatá oběť) je líčení obou vlastně neutrální. Kain se nenarodil jako nenapravitelný darebák. Hospodin ho přece nejprve varuje a pak mu dává příležitost ke změně. Kain není genetický padouch.

3. pomůcky:

Obrázek oltáře (Z. Šorm, Flanelograf I a II)

osnovy vyprávění pro mladší děti:

I. Kain a Ábel obětují Hospodinu

II. Kain vidí v Ábelovi soka a zabíjí ho

III. Kain se vykrucuje

IV. Kain vyznává vinu

V. Boží trest i ochrana

motivační uvedení do příběhu:

Otázka pro mladší děti:

Stalo se vám někdy, že spolužák (či kamarád), kterého všichni podceňovali a odepisovali, měl v něčem větší úspěch než ostatní? Jak jste na to reagovali?

Otázka pro starší děti:

Kdo bývá považován za naději rodiny, za oporu třídy, party? Kde se vzalo takovéto očekávání? Zakládá se na tom, jak dotyčný jedná, nebo na nějaké odedávna dodržované tradici?

Vyprávění:

I. NEJSME NA TOM VŠICHNI STEJNĚ

Určitě jste si všimli, možná v rodině, možná ve škole, že každý z nás je jinak schopný, jinak nadaný, a jinak se mu také věci daří. Nejsme všichni stejní. Někomu jde všechno samo, a někomu se lepí smůla na paty. Někdo je protěžovaný, a s jiným se moc nepočítá. Někdo je oblíbenec, a jiný outsider.

Eva má dva syny a hodně čeká od staršího Kaina, zemědělce. Je to její favorit, vkládá do něj své naděje. Ábel, pastevec, je až ten druhý, odstrčený a přehlížený. Dneska si rodiče spíš piplají nejmladší dítě, ale dřív bylo běžné spoléhat na nejstaršího. On měl být živitel a dědic.

II. HOSPODIN NÁS VIDÍ JINAK

Jenomže pak se stane něco, co nás překvapí. Spolužák, s nímž dosud nikdo nepočítal, zazáří svou odvahou a stane se vyhledávaným kamarádem. Odstrčená sestřička vykoná úžasný čin a stane se chloubou rodiny. Všechno se tím změní, najednou vidíme jinak. Určitá událost nám otevře oči a my si uvědomíme, že náš dřívější pohled byl omezený.

Tak také Pán Bůh neřídí se podle Evy a jejího protěžování Kaina, ale najednou dá přednost Ábelovi. Přijme jeho díkůvzdání, zatímco Kainovo ne. Proč? Před Bohem má každý šanci, i ten druhý, i ten věčně odstrčený. Pán Bůh nehodnotí lidi jako my, podle vzhledu, podle sympatií, podle postavení, podle peněz atd. On hodnotí podle svého, hledí k srdci člověka a smiluje se, nad kým se smiluje. Rád dává přednost právě těm odstrčeným, chudým, odmítaným a nepopulárním.

III. KDO CÍTÍ KŘIVDU, DOSTÁVÁ VZTEK

Ale Kain se teď rozhněvá. Jak to, že má mít Ábel před ním přednost? Vždyť on je přece první! Kain zuří. Jaká nespravedlnost! Hospodin díkůvzdání toho ubožáka přijal a moje ne! K Ábelovi se přiznal a mě odmítl! Jak to?! Co teď?!

Když se takto situace otočí a najednou je první Ábel, Kain to nemůže unést. Vzplanul velikým hněvem a přestal Hospodinu vzdávat díky. Když si někdo zvykne být první, těžko se s druhým místem smiřuje.

Ale ještě by to šlo napravit! Ještě by se mohl Kain uklidnit! Pán Bůh nechce, aby Kain propadl hněvu. Chce ho zachránit před hříchem. Proto k němu promluví. Pán Bůh mu říká, že i jeho přijme, když bude činit dobro. I pro Kaina je šance, jako byla předtím pro Ábela!

IV. HNĚV JE ZLÝ

Ale Kain je rozzuřen natolik, že už neslyší, už se nedokáže zastavit. I povstal Kain proti svému bratru Ábelovi a zabil jej.

Hrůza! Tak ho vztek zaslepil, že udělal to nejhorší, co člověk může udělat. Zavraždit bližního! To se nesmí!! To je čin, který se už nedá napravit. To není jenom strašné ublížení člověku (a navíc vlastnímu bratru). To je strašná vzpoura proti Bohu. Pro takový zločin není omluvy.

V. NIC SE NEUTAJÍ

Pán Bůh se hned zeptal Kaina: „Kde je tvůj bratr Ábel?“ Kain si myslel, že se z toho nějak vylže. Řekl: „Nevím, jsem snad strážcem svého bratra?“ Kdo spáchá zločin, snaží se ho utajit; dělá všechno možné, aby se na to nepřišlo. Ale ono se na to přijde. Před Bohem se nic neutají. Hněv a strach zaslepují srdce člověka, Pán Bůh však vidí dobře. Výmluvy a lži jsou k ničemu.

VI. ZLOČINEC SE STÁVÁ PSANCEM

Hospodin řekl Kainovi: „Prolitá krev tvého bratra křičí ke mně ze země! Budeš na zemi psancem a štvancem!“ Zločin se musí nějak odčinit, to není jen tak. Kain už nebude zemi obdělávat, bude po ní jenom bloudit. Sám si to všechno pokazil svým hněvem, neměl vztáhnout ruku na svého bratra!

Pak to konečně Kainovi dochází. Zlo působí zas další zlo, uvedl do pohybu hrozné věci. Vyznává svou vinu a ví, že za to, co udělal, si taky zaslouží zemřít. „To, co jsem udělal, se už nedá odčinit ani odpustit. Teď už jsem navždy ztracený a zatracený. Každý, kdo mě najde, bude mě moci zabít,“ říká.

VII. TREST SMRTI NE!

Ale Hospodin řekl Kainovi: „Nikoli!“ Nikdo nemá právo tě zabít. Kdo by tak učinil, nad tím bude vykonána sedmeronásobná pomsta. A poznamenal Kaina znamením, aby ho nikdo nezabíjel. Být psancem a štvancem je dostatečný trest. Jestliže člověk upřímně vyznává své viny a lituje svých zlých činů, Pán Bůh mu dopřává žít dál. Cena lidského života je tak obrovská, že i toho, kdo se proti ní nejvíc proviní, Pán Bůh chrání. Hospodin totiž nechce lidi trestat a likvidovat, nýbrž chce pro ně dobré do budoucna. Pán Bůh před námi otvírá dobrou budoucnost. Záleží na nás, jak s ní naložíme. To platí pro každého, i pro nás. To platí i pro toho, kdo se provinil tak hroznou věcí jako Kain.

Podněty pro rozhovor:

- Čím tento příběh argumentuje proti trestu smrti?
- Jak je daleko od nenávisti ke krveprolití?
- Jaký je rozdíl mezi potulováním pastevce (který sleduje stáda) a tuláctvím Kaina?

- Kdy se Izraelci živili jako pastevci a kdy jako zemědělci? Kdy byli víc ohroženi modlářstvím?

- Vzpomenete si na jiný příběh, kde si Bůh vybral přehlížené nebo pastevce jako ty první (David, vánoce aj.)

- Jak se dívat na všelijaké dnešní běžence, utečence, tuláky, bezdomovce? Provedli sami něco zlého?

- V čem dnes spočívá "ochrana" zločince? (není vydán pomstě poškozených, ale souzen nestranným soudem)

Odkaz na pracovní list

03 Kain a Ábel

03 Kain a Ábel - st

Odkaz na píseň

Krásná je modrá obloha, je zázrak pod ní žít

Odpusť (BTS43)

Ty i já (SV406)

Nové přikázání (BTS88)

Ó Pane můj, nenech mne být

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 1

Biblický odkaz (kat)

Genesis 4,1–18